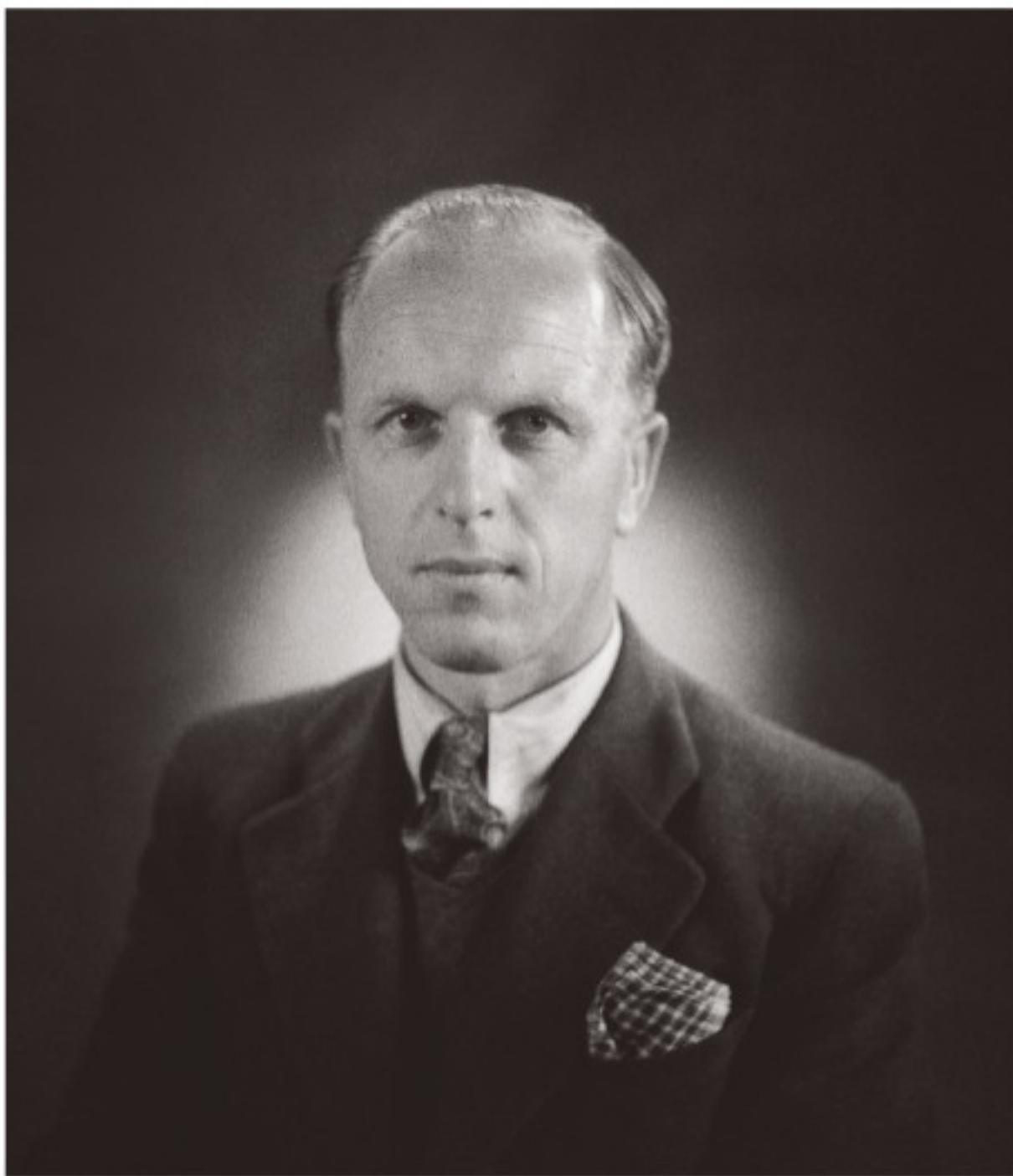

Vytautas Augustinas

Fotografavau Lietuvą...

LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS

LIETUVOS FOTOGRAFIJOS ISTORIJA 8

Vytautas Augustinas

Fotografavau Lietuvą...

Sudarytojas
Stanislovas Žvirgždas

LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS

Knygos leidimą parėmė

Redaktorė

NIJOLĖ DEVEIKIENĖ

I anglų kalbą vertė

AUŠRA SIMANAVICIŪTĖ

Apipavidalino ir spaudai parengė

ARŪNAS PRELGauskas

2 puslapyje:

Vytautas Augustinas. Fot. Karlas Baulas. Kaunas, 1938

ISSN 1392-9003

ISBN 978-609-478-008-0

Leidinio bibliografinė informacija pateikiamā

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos

Nacionalinės bibliografinės duomenų banke (NBDB)

© Lietuvos nacionalinis muziejus, 2017

Turinys

Pratarmė	7
Vytautas Augustinas: fotografavau Lietuvą...	9
Kaunas	31
Bažnyčios ir kryžiai	127
Kraštovaizdžiai	179
Miesteliai, pilys, dvarai	253
Šventės ir šiokiadieniai	307
Žygis į Vilnių	343
Vilnius	355
Karas, pasitraukimas, stovyklos	403
Katalogas	428
Literatūra	433
Summary	434
List of Illustrations	435

Lietuvos laukų idilija

Kemavė, apie 1935–1939

Pratarmė

Lietuvos nacionalinis muziejus tėsia Lietuvos fotografijos istorijos publikacijas – pildo leidinių seriją „Lietuvos fotografijos istorija“. Muziejuje saugomas nemažas iškiliausio prieškario nepriklausomos Lietuvos valstybės fotografo Vytauto Augustino palikimas dar nedaug viešintas, todėl atėjo laikas išleisti išsamią 1935–1949 metų jo fotografijų rinktinę. Iki šiol išsamiausiai fotografo darbai pripratyti tik parodos kataloge *Fotografavau Lietuvą: Vytauto Augustino 1936–1947 metų fotografijos*, pasirodžiusiam prieš du dešimtmečius. Viena kita jo fotografija atkūrus nepriklausomybę paskelbta ir kituose leidiniuose. Surengtos ir kelios fotografijų parodos.

Vytauto Augustino fotografijų archyvas, 1996 metais autorui sugrįžus į tévynę, buvo padovanotas Lietuvos nacionaliniam muziejui, padovanoti ir autorinių originalių teminių fotografijų albumai bei kai kurie asmeniniai daiktai.

Vytauto Augustino fotografinė kūryba pasižymi temų įvairove, su dideliu atsidavimu užfiksuočių mūsų krašto vaizdų gausa, dvasingumu ir meile gimtajam kraštui, jo fotografijose formuojamas modernios, po ilgų okupacijos metų ir karų atsikuriančios Lietuvos valstybės vaizdinys. Nors autorius tik kukliai teigė: „Fotografavau Lietuvą...“, jo Lietuva – visada tik graži, o lietuvaite – tik tautiniai drabužiai.

Vytautas Augustinas ant Puntuko
1938

Vytautas Augustinas: fotografavau Lietuvą...

Negailestingai bėgant laikui praeities vaizdai, senosios tarpukario nuotraukos tarisi atgyja ir spinduliuoja prarasto laiko dvasia bei nepaprasta idile, būdinga ne tik fotografijai, bet ir apskritai visai nepriklausomą Lietuvą kūrusios kartos sąmonei.

Prarasto ir vėl atrasto laiko Lietuvą matome ir Vytauto Augustino fotografijose bei negatyvuose, kurie 1944 m. liepą pilkame mediniame rankų darbo lagaminėlyje buvo dviračiu išvežti į Vakarus ir tik, mūsų kraštui vėl tapus nepriklausomam, 1996 m. po ilgų klajonių sugrįžo į Lietuvą, tiesa, jau apmažėję, kiek apnykę. Beveik detektyvinė ir lagaminėlio su negatyvais istorija: Kaunas – Berlynas – Viena – Berlynas – Stokholmas – Anglija – Špakenbergas – Niujorkas – Florida – Vilnius. I protėvių žemę po penkiasdešimties išcivijoje praleistų metų tada pagaliau sugrįžo ir pats autorius. Išlikusių 2492 negatyvus, teminius originalių fotografijų albumus, asmeninius daiktus Augustinas padovanojo Lietuvos nacionaliniam muziejui.

Vytautas Augustinas gimė 1912 m. liepos 25 d. Leliūnuose, Utenos apskrityje. Vaikystė buvo varginga – augo didelėje, devynių vaikų, Petro Augustino ir Marijonos Zarankaitės šeimoje. Ragavo ir samdinio duonos, paauglystėje ganė kiaules, o kiek paūgėjės, tévo, geriausio miestelio siuvėjo, pamokytas, neblogai siuvo. Ankstyvoje vaikystėje, vos sulaukęs šešerių ar septynerių, puikiai piešė ir savo kūrinėliais nukabino visus namus, o Utenoje surengus žemės ūkio parodą, net keli jo piešiniai papuošė parodos ekspoziciją. Suprantama, sékmės paakintas svajojo tapti dailininku, tačiau buvo baigęs tik keturias gimnazijos klases, tad apie mokslus dailės mokykloje negalėjo būti né kalbos¹. 2012 m. Augustino fotografijų parodos „Tėvynė Lietuva“ atidaryme kalbėjės Algimantas Baltakis pasakojo, kad jo dėdė Augustinas kartu su tévu mokėsi Rokiškio vargonininkų mokykloje². Gerbiamas poetas dėl mokymosi vargonininkų mokykloje, regis, klysta, nes pats Augustinas tokio fakto niekur nemini.

¹ Fotografavau Lietuvą: Vytauto Augustino 1936–1947 metų fotografijos parodos katalogas, Vilnius, 1997, p. 4.

² J. Mičiūnienė, Lagaminėlyje – visa tarpukario Lietuva, *Lietuvos žinios*, 2012-06-26.

Vytauto Augustino motina ir sesuo
Utena, 1911. Fot. Š. Sreberka

Vytauto Augustino tévai ir brolis Kazimieras
Utena, 1911. Fot. nežinomas

Vytauto Augustino pasas nr. 1096259
Eduotas 1929 m. kovo 30 d.

Vytautas Augustinas Kaune, Dzūkų g. 2
1930

Palankiai susiklosčius aplinkybėms, turėdamas apie penkiolika metų, pradėjo fotograuoti vyresniojo brolio Kazimiero iš Kauno atvežtu paprasčiausiu fotoaparatu (panašiu aparatu pradėjo fotograuoti ir Balys Buračas) – vietos gyventojams darė pasines nuotraukas³. Pirmasis fotografijos mokytojas buvo Leliūnų policininkas. Brolis iš Kauno atveždavo ar paštu atsiųsdavo stiklo fotoplokštèles, fotopopierių ir reikiamus chemikalus⁴. Sprendžiant iš Kazio Daugėlos interviu su Augustinu⁵, fotoaparatas galėjės būti metalinė, dumplinė „Agfa-Standard 204“ 6,5×9 cm kamera, turėjusi „Agfa-Anastigmat“ F:7,7, 105 mm židinio objektyvą⁶. Brangiai kainuojančios didinimo įrangos fotografijų spausdinimui Augustinas tikriausiai neturėjo, tad pozityvus spausdindavo kontaktiniu būdu. Gyvendamas Leliūnuose, jaunasis fotografas neapsiribojo pasinėmis fotografijomis ar nuotraukomis atminimui, pradėjo fotograuoti ir peizažus. Pirmasis peizažas – apšarmojet gimtieji Leliūnai. Pradėjės nuo gimtinės gamtos fiksavimo, Augustinas visą gyvenimą žavėjosi Lietuvos gamtovaizdžiais, ypač Aukštaitijos kalvomis ir ežerais.

1929 m. prieš Velykas iš laikinosios sostinės atvykės brolis Kazimieras pasiūlė keltis į Kauną ir pradėti darbą firmoje „Viskas fotografijai“, kur tuo metu buvo reikalingas padėjėjas. Pasiūlymas buvo viliojantis, tad Augustinas nedelsdamas Leliūnų valsčiaus valdyboje kovo 30 d. išsiémė pasą⁷ ir išvyko į Kauną, kur apsigyveno Žaliakalnyje, Dzūkų g. 2. Ten jis gyveno maždaug iki 1938 m., vėliau persikelė į netoli ese buvusią Žemaičių g. 13.⁸ Augustino pase galima atsekti ir dar keliolika įvairių metų registracijos adresų, tačiau dalis jų sunkiai išskaitomi⁹. Firma „Viskas fotografijai“ tuo metu buvo įsikūrusi Laisvės al. 31, prekiavo garsiu gamintojų fotomedžiagomis ir fotoaparatais, be to, buvo įsirengusi modernią fotolaboratoriją¹⁰. Pradžioje Augustinas dirbo įvairius pagalbinius darbus: plovė voneles ir bakelius, gamino ryškalus, fiksažus, apipjaudavo fotografijas ir pan. Tik po kurio laiko, jau gerai įvaldės fotolaboratorijos subtilybės, pradėjo ryškinti juostas ir spausdinti fotografijas, o laisvalaikiu fotografavo Kauną ir jo

„Agfa-Standard“ 6,5×9 cm kamera
Apie 1927

³ Z. Putilovas, Interviu su Augustinu, TV filmas, 1997.

4 Fotografavau Lietuvą: Vytauto Augustino 1936–1947 metų fotografiniai dokumentai

5 K. Daugėla, Žmogus, parašęs tikrą istoriją, *Republika*, 2012-07-28.

⁶ Agfa 1928/29, katalogas, p. 8.

7 Paso nr. 1096259, LNM,

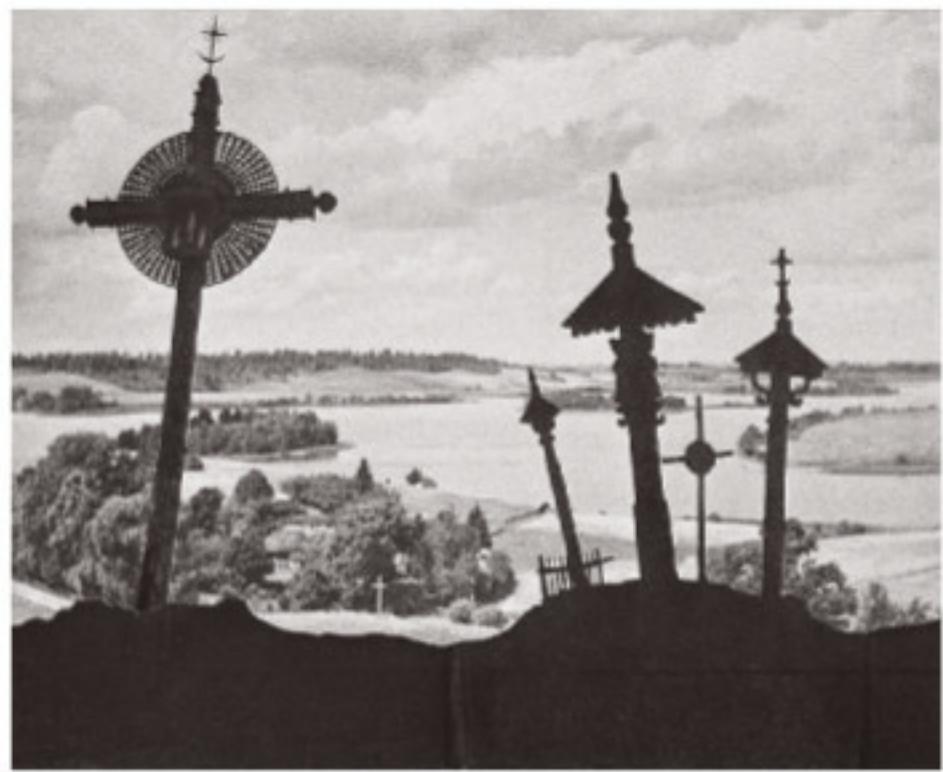
IM-12584.
8 Siukskaitinė ir tarptautinė foto
mėgėjų paroda 1938, katalogas,
Kaunas, 1938.

Kaunas, 1938.

Proc. U.S. Natl. Mus., 1933, pt. 1,
p. 31.

Fotomontažai Niujorko pasaulinėje parodoje
1939

Pirmaji „Rolleiflex“ 6x6 cm kamera
Apie 1930

apylinkes. Laboratorijoje išsiryškindavo ir savo juostas ir atspausdindavo nuotraukas. Beje, jis mini, kad ryškindavo negatyvus bei spausdindavo fotografijas ir Baliui Buračui, kuris to darbo neišmanė. Augustinas buvo įsitikinęs, kad „tik pats gali padaryti gerai, jeigu nori padaryti meniškai ar ką nufotografuoti. Tai tik pusė darbo, kitą pusę dar reikia padaryti fotolaboratorijoje“¹¹. Užsidirbęs kiek pinigų, Augustinas nusipirkо juostinį 6x6 cm formato veidrodinį fotoaparatą „Rolleiflex“ (gaminamas nuo 1929 m.) su objektyvu „Tessar“ 1:3,8. Daugiausia naudojo negatyvinę, 1932 m. pradėtą gaminti „Agfa Isochrom“ fotojuostą¹². Juostas ryškindavo firminiam ryškale „Rodinal“, kurį naudojant gaunami labai smulkaus grūdo, švelnaus tonalumo negatyvai. Fotograuodamas nuspausdavo vieną ir tik rėtsykiais du kadrus, nes medžiagos buvo labai brangios. Be to, debesims išryškinti naudojo ant objektyvo užmaunamą gelsvai žaliai šviesos filtrą. Spausdindamas nuotraukas, Augustinas drąsiai kadruodavo, patamsindavo arba pašviesindavo reikiamas vietas, o vėlesniais metais pasitelkdavo ir tuo metu madingas fotografijos technikas: rastrą, mozaiką, montażą ir kitas. Apie montażines fotografijas Augustinas pasakojo: „Nuotraukos pasaulinei parodai [1939 m. Niujorko paroda – S.Ž.] buvo atrinktos iš Fotomégėjų sąjungos penktosios parodos. Bet užsakyta be jokio plano: padarėm 1 m platumo, o, pasirodo, reikėjo 1,20 m. Teko montuoti, gavom „Agfa“ ruloninio fotopopieriaus ir sumontavome, kad atrodytų, jog taip ir buvo sumanyta.“¹³ Apie fotografijų paruošimą parodai žurnalas *Skautų aidas* rašė: „Šiemet įvyksiančios Niujorke pasaulinės parodos Lietuvos skyriuje bus išstatyta ir fotonuotraukų. Kaip teko patirti, būsią išstatyti 1,20 m aukščio fotomontažai, iš kurių susidarysianti apie 30 metrų ilgumo juosta. Tai būsių montażai krašto vaizdų, architektūros, tautinių šokių ir kt., apskritai, propagandinių, turizmą skatinančių nuotraukų. Būsių ir skautų gyvenimo nuotraukų kampelis. Lietuvos skyriaus šioje parodoje organizatoriai minėtus montażus pagaminti pavedė trims Lietuvos fotomégėjų

¹¹ Z. Putilovas, Interview with Augustinas, TV film, 1997.

¹² III foto parodos katalogas, Kaunas, 1936, p. 1.

¹³ Z. Putilovas, Interview with Augustinas, TV film, 1997.

Vakarinė malda

1935–1939

draugijos nariams: Augustinui, Naruševičiui ir Orientui. Paskutinysis daugiausia rūpinasi nuotraukų sumontavimu, o pirmieji du atliksių laboratorinių darbą. Reikalingas nuotraukas surinks iš įvairių fotomégėjų.¹⁴ Turizmo ir sporto salės sienas puošė fotografų Augustino, Antano Naruševičiaus ir Gedimino Orento sukurti fotomontažai. Kaip parodoje buvo išdėstytos montażinės fotografijos, skaitome Kazio Obolėno reportaže: „Prie laiptų apačioje yra trečias nedidelis, pailgas kambarėlis. Šio kambario sienose aplink eina fotografinių vaizdų juosta, apie pusantro metro pločio. Fotografijos vaizduoja sportą, darbą, mokslą, pasilinksminimus, Kauną ir kitas krašto vietas, bet visa tai tik žinančiam, o nežinančiam tie paveikslai nieko nesako, nes ties vaizdais nei kambaryje nėra jokio užrašo.“¹⁵ O *Lietuvos aide* randame ir montażų įvertinimą: „Turizmo kambarys taip pat labai lankomas. Įdomiausia Jame Augustino ir Naruševičiaus fotomontažas. Tai originalus dalykas, kokio neturi nė vienas paviljonas.“¹⁶ Be Niujorko parodoje eksponuotų fotomontažų, tarp muziejuje saugomų Augustino negatyvų

¹⁴ Ruošiamos nuotraukos Niujorko parodai, *Skautų aidas*, 1939, nr. 3, p. 77.

¹⁵ K. Obuolėnas, Lietuva New Yorko parodoje, *Vainas*, 1939, nr. 30, p. 583.

¹⁶ J. Kls., Puiki Lietuvos pažangos reprezentacija, *Lietuvos aidas*, 1939-07-13, nr. 366, p. 4.

„Kubilas“

1938

Naujoji Romuva, 1940, nr. 17

¹⁷ LNM, ENeg 37844, 37715, 37852.

¹⁸ LNM, ENeg 39076.

¹⁹ *Naujoji Romuva*, 1940, nr. 17, I viršelis.

²⁰ Z. Putilovas, Interviu su Augustinu, TV filmas, 1997.

²¹ Ten pat.

²² LNM, AFP 3715–3746.

²³ LNM, ENeg 37763.

aptinkame ir daugiau išmoningai sumontuotų fotografijų, pavyzdžiui: „Kauno panorama nuo Linksmakalnio“ (apie 1938), „Kauno panorama“ (apie 1938), „Vakarinė malda“ (1935–1939)¹⁷ ir kitas. Įdomu, kad Augustinas jam patikusius montažus, pavyzdžiui, negatyvą „Kubilas“ (1938)¹⁸ ir *Naujosios Romuvos* viršelyje atspausdintą beveik identišką „Polką“¹⁹, montuoja kelis kartus – skiriasi kai kurios abiejų montažų detalės, pastebimi ir piešinio pėdsakai. Be to, peržiūrėję periodinius leidinius *Trimitas*, *Savaitė*, *Naujoji Romuva*, *Naujoji sodyba* ir kitus, randame ne vieną Augustino sumontuotą viršelį. Kartais žurnalų viršeliams fotografas panaudodavo ir naturmortus, ypač karo metais. Kaip jis pats sakė: „Fotografijoje mokėjau viską nuo a iki z.“²⁰

Augustino ir apie jį rašiusių minimas faktas, kad pirmoji jo spaudoje paskelbta fotografija „Sodyba Panemunėje“ (kitur vadinama „Pro medžius Nemunas“) buvo publikuota apie 1933 m. savaitiniame žurnale *Naujoji Romuva*, nepasitvirtina²¹. Regis, garbaus amžiaus fotografas bus pamiršęs, kada pradėjo spausdinti fotografijas periodinėje spaudoje. Antai Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomuose originalių Augustino fotografijų teminiuose albumuose ankstyviausia daugumos kaunietiškų ir kitų fotografijų data – 1935 metai²² ir tik viena fotografija „Kunigų seminarija ir Švenčiausiosios Trejybės bažnyčia“²³ datuojama 1933 m., bet tai gali būti ir klaida. 1935 m. datą patvirtina ir peržiūrėti

to meto leidiniai su publikuotomis Augustino fotografijomis. Regis, ankstyviausią spaudoje paskelbtą fotografiją „Laisvės alėja naktį“ aptinkame žurnale *Jaunoji karta* 1935 m. sausio 20 d.²⁴, o *Naujoji Romuva* pirmają Augustino fotografiją „Kauno senamiestis pavasarį“ atspausdino tik 1936 m. kovo 29 dieną²⁵.

Prie Policijos sporto klubo nuo 1935 m. pradėjus leisti dvisavaitinį laikraštį *Policija*, tikėtina, Lietuvos policijos sporto klubo fotomiegėjų sekcijos vadui, žymiam fotografui Kazuiui Lauciu rekomendavus, Augustinas buvo pakviestas dirbti fotokorespondentu. Pirmoji jo fotografija šiame laikraštyje „Rezervistas su draugu“ papuošė 1935 m. balandžio 1 d. leidinio viršelį²⁶. Beveik visos publikuojamos fotografijos buvo susijusios su policininkų tarnyba: etapu vedami nusikaltėliai, policininkas sekā kontrabandininkus ar stovi prie žuvusio draugo kapo, skuba į įvykio vietą, taiso ginklus, lavina šaudymo įgūdžius, reguliuoja judėjimą ir t. t. Fotografijose taip pat užfiksuota daugybė policijos švenčių, paradų, susitikimų su svečiais. Galima teigti, kad beveik visas fotografijos, išskyrus vieną kitą, – pozuotos, atitinkančios policijos darbo specifiką. Tiesa, pasitaiko ir meniškesnių Kauno vaizdų, kraštovaizdžių ar gamtos etiudų.

Augustinas įvairiu laiku bendradarbiavo ir kituose periodinės spaudos leidiniuose: *Skautų aidas*, *Židinys*, *Kardas*, *Savaitė*, *Naujoji sodyba*, *Trimitas*, *Karys*, *Geležinkelinkas*, *Mūsų Vilnius*. Įamžindavo įvairias šventes, iškilmes, kitus renginius, todėl galėjo nufotograuoti ir aukščiausius valstybės asmenis, nes su fotoaparatu nesunkiai visur būdavo įleidžiamas. Suprantama, tai nebuvo pagrindinis pragyvenimo šaltinis. Be to, bendradarbiavo su Užsienio reikalų ministerijos Informacijos skyriumi. Skyriaus vedėja Magdalena Avietėnaitė užsakydavo nufotograuoti modernius pastatus, bažnyčias, kryžius, kraštovaizdžius, tautiniai drabužiai apsirengusias lietuvaitei ir už kiekvieną pateiktą fotografiją mokėdavo po litą. Tos fotografijos būdavo dalijamos užsienio šalių žurnalistams, kurie jas užsienio leidiniuose pristatydavo kaip savas. Avietėnaitė net ir tautinius drabužius buvo paskolinusi. Kaip mini Augustinas: „Aš nufotografavau tokias „Suvalkietes“. Važiavau per Suvalkiją ir prie Marijampolės, laukuose, žiūriu, dvi gražios panos eina karvių melžti ir labai tinkā mano minčiai. O ta mintis buvo nufotograuoti lietuvaitei, kad jos atrodytų kaip prieš vėją plaukiančios. Su savim vežiodavausi tautinius drabužius. Avietėnaitė buvo davusi. Kai tik pamatau tinkamas paneles, susipažstu ir perrengiu. Tai aš jas ir nufotografavau.“²⁷ Aptariamoji fotografija, rodos, pirmą kartą buvo eksponuota 1940 m. balandžio 14 d. atidarytoje, Vilniuje vykusioje jungtinėje fotografijos parodoje ir kataloge pavadinčio „Vėjas“²⁸. Ta pati fotografija „Vėjas“ 1940 m. gegužės 12 d. paskelbta ir žurnale *Naujoji Romuva*²⁹. Tikėtina, kad ši fotografija buvo sukurtai 1938 m. vasaros pabaigoje ar tuo pačiu metu laiku 1939-aisiais. Be to, ši fotografija buvo eksponuota Niujorke ir atspausdinta minėtos parodos fotoalbume.

Nuo 1938 m. Augustinas dirbo „Spaudos fondo“ fotolaboratorijoje. 1939 m. spalio 27–29 d., fondo komandiruotas, dalyvavo žygije į Vilnių. Fotografas dokumentavo žygio eigą, o atgautoje sostinėje padarė ir didelį pluoštą Vilniaus vaizdų: fotografavo miesto panoramas, bažnyčias, skersgatvius, aikštęs, trispalvės iškėlimą Gedimino pilies bokšte, mišias Aušros Vartų koplyčioje, Lietuvos kariuomenės sutikimą, paradą Katedros aikštėje ir Gedimino prospekte ir kita.

Mūsų Vilnius, 1936, nr. 17

Jaunoji karta, 1938, nr. 38

Policija, 1937, nr. 11

²⁴ *Jaunoji karta*, 1935, nr. 3, p. 49.

²⁵ *Naujoji Romuva*, 1936, nr. 136, I viršelis.

²⁶ *Policija*, 1935, nr. 7, I viršelis.

²⁷ K. Daugėla, *Zmogus, pa rašęs tikrą istoriją*, *Respublika*, 2012-07-28.

²⁸ *Foto paroda, Vilnius, 1940 IV 14*, katalogas, Kaunas, 1940.

²⁹ *Naujoji Romuva*, 1940, nr. 18-19, p. 365.

Vėjas

Apie 1938–1939

Tikriausiai 1935 ar 1936 m. Augustinas nusipirko nebrangų, 1934 m. rugpjūtį Prancūzijoje pradėtą gaminti automobilį „Citroën“³⁰ ir jau važiuotas leisdavosi į fotografines keliones. Peržiūrėjus Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomus negatyvus, kai kuriose fotografijoje galima aptikti prie kelio ar kur kitur stovintį minėtą automobilį, su juo Augustinas vyko ir Vilniaus fotograuoti³¹.

Viename interviu Skirmanto Valiulio paklaustas, ar teko fotograuoti Lietuvą iš lėktuvo, Augustinas atsakė: „Ne, nebuko progų. Tik iš automobilio, o pradžioj – su dviračiu, kartu su fotografu J. Miežlaiškiu motociklu važiavome į Nidą.“³² Nors pastudijavus fotografinius vaizdus galima matyti, kad viena nuotrauka su Pažaislio vienuolynu (1938) akivaizdžiai padaryta iš lėktuvo³³, bet padidinus ją išryškėja spaustuvinis rastras, kas rodo, kad tai yra reprodukcija. Ši reprodukcija yra padaryta iš nežinomo fotografo atviruko „Pažaislio Šv. Kazimiero seserų kongregacijos vienuolyno vaizdas iš lėktuvo“³⁴. Augustino archyve yra ir negatyvas „Žeimių koplytėlė“ (1936)³⁵, kuris, remiantis *Naujojoje Romuvoje* atspaudsinta identiška, tik kiek kitaip sukadruota fotografija, gali būti priskirtas ir Otto Milaševičiui³⁶. Yra ir dar vienas negatyvas³⁷, iš kurio atspausta fotografija galima priskirti Buračui³⁸, – tai „Svirskio kryžius. Kačergių k., Kauno apskr.“. Sprendžiant iš negatyvo³⁹, Augustinas bus padaręs reprodukciją, kurios negatyvas drauge su kitais buvo padovanotas Lietuvos nacionaliniam muziejui.

Dažnai minima, kad Augustinas 1933 m. drauge su kitais įkūrė Lietuvos fotomėgėjų sąjungą, dalyvavo jos rengiamose parodose, pelnė apdovanojimų. Tikėtina, kad jis galėjo dalyvauti 1933 m. sausio 15 d. vykusiam steigiamajame susirinkime ir drauge su penkiasdešimčia kitų dalyvių įstoti į sąjungą⁴⁰. Tačiau pirmą kartą kaip draugijos narys Augustinas paminimas tik 1937 m. gegužę, kai

³⁰ Kuo no registracijos numeris KM-41.

³¹ LNM, ENeg 39219, 38217, 38437, 38298, 37643, 40000.

³² S. Valiulis, Sugrįžusi Lietuva, *Aptermalga*, 1996-08-29-09-04.

³³ LNM, ENeg 38159, 37955.

³⁴ A. Miškinis, K. Morkūnas, *Kauno atvirukai 1918–1940*, katalogas, Vilnius, 2001, p. 146.

³⁵ LNM, ENeg 38199.

³⁶ *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 22–24, p. 512.

³⁷ LNM, ENeg 38195.

³⁸ B. Buračas, *Kryždirbytė Lietuvoje – Sacred arts in Lithuania*, Vilnius, 1998, p. 27.

³⁹ LNM, ENeg 38195.

⁴⁰ Išsteigė Lietuvos foto mėgėjų sąjunga, *Lietuvos aidas*, 1933-01-16, nr. 12, p. 6.

Vytautas Augustinas prie Asvejos ežero

Dubingiai, 1936. Fot. nežinomas

visuotiniame draugijos narių susirinkime išrenkamas vicepirmininku (1936 m. gegužės 14 d. Lietuvos fotomégėjų sajunga, vadovaudamasi nauju draugijų įstatumu, pakeitė pavadinimą ir nuo tada vadinosi Lietuvos fotomégėjų draugija)⁴¹. 1938 m. birželio 14 d. metiniame draugijos susirinkime Augustinas išrenkamas į valdybą⁴². 1939 m. gegužės 4 d. paskiriamas reikalų vedėju⁴³, o 1940 m. birželio 13 d. paskutiniame draugijos narių susirinkime jis vėl patvirtinamas toms pačioms pareigoms⁴⁴. Netrukus prasidėjus sovietinei okupacijai buvo likviduotos visos sovietizacijos nuostatų neatitinkančios, „ideologiškai kenksmingos“ kūrybinės organizacijos⁴⁵. Paskutinis Lietuvos fotomégėjų draugijos reikalų vedėjas minėjo, kad, uždarius organizaciją, visą turtą, apie 300 rėmų ir kita perėmė komjaunimas⁴⁶.

Lietuvos fotomégėjų sajungos rengiamose parodose Augustinas pirmą kartą savo darbus pristatė 1935 m. balandžio 28 – gegužės 16 d. vykusioje Antrojoje fotomégėjų parodoje. Vytauto Didžiojo muziejuje eksponuotoje parodoje jis rodė 22 fotografijas⁴⁷. O Trečiojoje Fotomégėjų sajungos parodoje, surengtoje 1936 m. gegužės 23–31 d. tame pačiame muziejuje, Augustinas pristatė 23 darbus ir už fotografiją „Rūko simfonija“ jam buvo skirta premija⁴⁸. Antanas Ingelevičius, rašydamas apie parodą, negailėjo pagyrimo žodžių gerų fotografijų autoriams: „III-je Fotomégėjų sajungos parodoje aiškiai matėsi pažanga palyginus su II-aja paroda... Buvo jaučiamas jau ir autorių stilus – Lauciai, Augustinas, Vasiliauskas...“⁴⁹ Ketvirtoji Fotomégėjų draugijos fotografijų paroda vyko 1937 m. vasario 21 – kovo 4 d. Žemės ūkio rūmų salėje Kaune. Joje Augustinas eksponavo 45 fotografijas, jo pasiodymas buvo įvertintas pirmaja pinigine premija. Recenzuodamas parodą Kazys Laucius rašė: „Iš visų stipriausias yra V. Augustinas. Jo nuotraukos

⁴¹ Naujienos Lietuvos foto mēgėjų draugijoje, *Lietuvos aidas*, 1937-05-15, nr. 215, p. 3.

⁴² Nauja Foto mēgėjų s-sns valdyba, *Lietuvos aidas*, 1938-06-15, nr. 264, p. 5.

⁴³ Iš Liet. foto mēgėjų d-jos veiklos, *Žemėtvarka ir melioracija*, 1939, nr. 4, p. 280.

⁴⁴ L. foto draugija turi naują valdybą, *Žemėtvarka ir melioracija*, 1940, nr. 3, p. 197.

⁴⁵ LCVA, f. 1367, ap. 1, b. 688, l. 30.

⁴⁶ Z. Putilovas, Interviu su Augustinu, TV filmas, 1997.

⁴⁷ *Antrosios foto mēgėjų parodos katalogas*, Kaunas, 1935.

⁴⁸ Premijavę nuotraukas, *Lietuvos aidas*, 1936-05-28, nr. 243, p. 3.

⁴⁹ A. Ingelevičius, III foto paroda, *Naujoji Romuva*, 1936, nr. 23-24, p. 509.

Vinco Svirskio kryžius
Fot. Balys Buračas. Apie 1929
Vyrauto Augustino reprodūkcija

geros ir menišku, ir technišku atžvilgiu, ir jis įskaitytinas į geriausią mūsų fotomėgėjų kategoriją.⁵⁰ Pagyrimo žodį tarė ir Marijonas Chmieliauskas: „I premiją pelnytai gavo gabus fotomėgėjas p. Augustinas. Jisai moka pagauti smulkius gyvenimo objektus, kas suderinta su puikia technika ir duoda tikrus šedevrus.“⁵¹ Kataloge pažymima, kad dalis šios parodos nuotraukų dar tais pačiais metais buvo išstatyti Lietuvos paviljone Paryžiaus technikos ir meno parodoje. Dalyvavimas 1937 m. pasaulinėje Paryžiaus parodoje buvo labai sėkmingas: aukso medalius gavo Lietuvos fotomėgėjų draugija, Augustinas ir dar aštuoni fotografai⁵². Paklaustas apie parodos aukso medalį, fotografas paaiškino: „Aukso medailio neišsipirkau – reikėjo 50 litų, diplomą atsiuntė, tik nežinia, kur jis dabar yra, buvo pas seserį, bet ji numirė, tai gal kur pas gimines yra.“⁵³ Penktoji sukatuvinė ir tarptautinė fotomėgėjų paroda buvo atidaryta 1938 m. gegužės 1 d. (veikė iki gegužės 15 d.) Karininkų ramovėje Kaune, čia Augustinas pristatė 11 fotografijų. Kataloge atspausdinta parodos diplomą pelniusi fotografija „Juoda duona“⁵⁴. Atgavus sostinę Vilnių, 1940 m. balandžio 14–28 d. buvo surengta jungtinė Lietuvos fotomėgėjų draugijos ir Lietuvos matininkų ir kultūrtechnikų sajungos fotosekcijos paroda. Parodoje Augustinas dalyvavo su 17 fotografijų ir pelnė Vilniaus burmistro prizą – sidabrinę vazą. Fotografija „Rytas Vilniuje“ buvo publikuota kataloge⁵⁵.

Kaip pripažintas fotografas, Augustinas yra buvęs ir vertinimo komisijų narys. Iš spaudos sužinome, kad, 1938 m. birželį Lietuvos fotomėgėjų draugijos valdybai paskelbus serijinių fotografijų konkursą darbo tema, kitų metų gegužės 3 d. posėdžiaus vertinimo komisija (Augustinas, Milaševičius ir Laucius), peržiūrėjusi fotografijas, paskyrė premijas⁵⁶. Na, o pirmoji paties Augustino premijuota nuotrauka, regis, bus buvusi 1934 m. žurnalo *Skautų aidas* surengtame fotografijų konkurse „Lietuvių žemė – lietuvių buitis“ pristatyta fotografija „Lietuvos idilija“. Tarp daugiau kaip 900 į konkursą atsiųstų darbų ji pelnė devintąją premiją⁵⁷.

Kitą kartą spaudos leidinio konkurso premiją Augustinas pelnė 1943-aisiais. Tais metais žurnalas *Naujoji sodyba* paskelbė fotografijų konkursą, į jį 16 autorių atsiuntė 150 darbų. Žurnalas 9-ajame numeryje įdėjo visų laureatų portretus, o vertinimo komisijos narys fotografas Juozas Stanišauskas (komisijoje buvo ir Povilas Karpavičius su dailininku Telesforu Kulakausku) aptarė konkurso rezultatus. Jis rašė: „Smarkiai karpo sparnus besitęsiąs karas, bet ryžtingai mėginama atstatyti fotografijos kultūrą iki buvusio lygio. Žymų vaidmenį tose pastangose vaidina lietuviška spauda, rengdama meno kūrinių konkursus ir laimėtojams skirdama nemenkas pinigines premijas. Ypatingai džiugu, kad fotografija tose meno varžybose nepamirštama: tuo pripažištama jos reikšmė ir svarba... Atsižvelgdama į specifines konkurso sąlygas ir meno reikalavimus, komisija nutarė Vyt. Augustino nuotrauką [„Senoje kūdroje“ – S. Ž.] pripažinti geriausia ir skirti pirmąją premiją RM 700... Vyt. Augustiną, pirmos pre[mijos] laimėtoją, pažištame seniai kaip nuolatinį parodų, konkursų laureatą pas mus ir užsieny. Komisijai tikrai buvo nelengva spręsti, kurį iš jo šedevrinių kūrinių pripažinti geriausiu. Tai vienintelis autorius, kurio nuotraukos be priekaišto techniškai paruoštos... Kaip ir kitų jo paveikslų, technika rafinuota ir patraukianti.“⁵⁸

⁵⁰ K. Laucius, IV-ji Lietuvos foto mėgėjų sajungos paroda, *Naujoji Romuva*, 1937, nr. 10, p. 234.

⁵¹ M. Chmieliauskas, IV foto mėgėjų draugijos paroda, *Zemėtarka ir melioracija*, 1937, nr. 1, p. 63.

⁵² M., 1937 m. Paryžiaus parodoje už Lietuvos eksponatus paskirtos 58 premijos, *Lietuvos aidas*, 1938-06-10, nr. 257, p. 10.

⁵³ Z. Putilovas, Interviu su Augustinu, TV filmas, 1997.

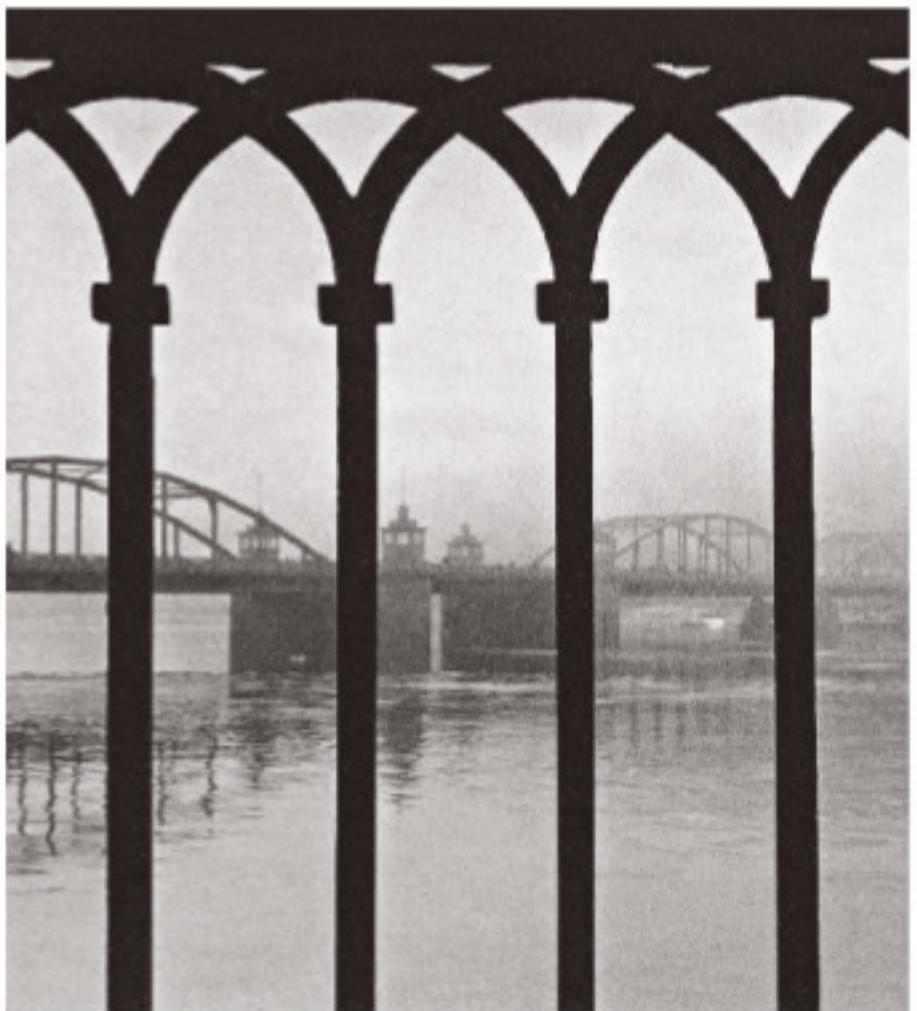
⁵⁴ *Sukaktuvinė ir tarptautinė foto mėgėjų paroda* 1938, katalogas, Kaunas, 1938.

⁵⁵ *Foto paroda*, Vilnius, 1940 IV 14, katalogas, Kaunas, 1940.

⁵⁶ Lietuvos foto mėgėjų gvy. naujienos, *Skautų aidas*, 1939, nr. 11-12, p. 292.

⁵⁷ Kas laimejo foto konkurse, *Skautų aidas*, 1934, nr. 22, p. 406.

⁵⁸ J. Stanišauskas, Naujosios sodybos foto konkursas, *Naujoji sodyba*, 1943, nr. 9, p. 226.

Rūko simfonija

Apie 1935

Juoda duona

Apie 1937

Fotografas sėkmingai dalyvavo ir tarptautinėse parodose bei konkursuose, kur taip pat pelnė įvairių apdovanojimų. 1937 m. Šveicarijos fotografijos žurnalo *Camera* surengtame konkurse už nuotraukas „Rugiapjūtė“ ir „Ruduo“ Augustinas buvo įvertintas dviem diplomais⁵⁹. 1939 m. pabaigoje Vokietijoje vyko antrasis „Rolleiflex“ fotografijos konkursas, kuriamė sėkmingai pasirodė Lietuvos fotografi, o Augustinui už „Malūną“ buvo skirta septintoji premia⁶⁰. 1940 m. tarptautinėje Niujorko parodoje eksponuota Augustino fotografia „Suvalkietės“. Autorius apie ją pasakojo: „Išsiunčiau savo „Suvalkietes“ į Niujorko parodą. Bet vos tik išsiunčiau, prasidėjo karas, buvo uždarytas paštas ir aš net nežinojau, ar mano „Suvalkietės“ pateko į tą parodą, ar taip ir liko neišsiustos. Kai po karo atvažiau į Ameriką ir pažįstamas lietuviukas man suradotos parodos albumą, sužinojau, kad iš keturių dešimties tūkstančių nuotraukų buvo atrinkta tik 40. Žiūriu, kad tarp tų 40 – ir mano „Suvalkietės“. O gale knygos – žinomo kritiko straipsnis, kur apie mano fotografiją parašyta tai, ko aš fotograuodamas ir siekiau.⁶¹ Kartais minima, kad toje parodoje Augustinas pelnės antrajį aukso medalį, bet, regis, tokią interpretaciją nulėmė neaiškiai užrašytas jo pasakojimo tekstas⁶².

Per labai trumpą laiką – nuo 1935 iki 1943 m. – Augustinas vietinėse fotografijos parodose ir Lietuvos periodinės spaudos konkursuose, tarptautinėse konkursinėse parodose bei Paryžiaus pasaulinėje parodoje pelnė net devynis apdovanojimus: aukso medalį, sidabrinę vazą, dvi pirmąsias premijas bei dar penkis prizus ir diplomus.

⁵⁹ Policijos fotografas pasižymėjo tarptautiniame fotokonkurse, *Policija*, 1937, nr. 21, p. 424.

⁶⁰ K. Da, Didysis Rolleifleso konkursas, *Zemėvarka ir melioracija*, 1940, nr. 3, p. 197–198.

⁶¹ K. Daugėla, *Zmogus, parašęs tikrą istoriją*, *Republika*, 2012-07-28.

⁶² *Fotografavau Lietuvą: Vytauto Augustino 1936–1947 metų fotografijos: parodos katalogas*, p. 4.

Miglotą naktį
Apie 1936

Lietuvos fotomägejų sajungos ir jos narių – Augustino ir kitų – ypač vaisingas darbas paskatino susidomėjimą fotografija. Fotografija susirūpino ir Lietuvos vyriausybė: ketinta prie amatų mokyklų steigti fotoklases. Augustinui buvo pažadėta stipendija stažuotei Prahoje, tačiau prasidėjusi sovietinė okupacija, o netrukus ir Antrasis pasaulinis karas sujaukė visus planus⁶³.

Prie didesnio visuomenės domėjimosi fotografija prisidėjo ir 1937 m. gegužę Kaune pradėta leisti tarptautinio fotografijos ir kino ménraščio *Galerija* lietuviškoji laida. Žurnalas paliko ryškų pėdsaką prieškario Lietuvos fotografijos istorijoje. Kiekviename numeryje būdavo įdedama 16–20 fotografijų įklija ant gero kreidinio popieriaus. Vien per pirmuosius leidimo metus žurnale buvo publikuoti devynių Kauno fotografų darbai, taip pat ir Augustino meninė fotografija „Miglotą naktį“⁶⁴.

⁶³ P. Jurkus, Vytauto Augustino foto menas, prieiga per internetą: www.aidai.eu apžvalga.

⁶⁴ *Galerija*, 1937, nr. 2.

Reikėtų paminėti ir atvirukams panaudotus Augustino fotografinius Kauno, Vilniaus ir kitų Lietuvos vietovių vaizdus. 1938–1940 m. fotografas Gediminas Orentas išleido dešimt serijų skirtinį atspalvių Kauno atvirukų, kuriems panaudota nemažai Augustino fotografijų. Tai ir „Senasis Kaunas“, „Kaunas iš Vytauto kalno“, „Vytauto Didžiojo muziejus“, „Seimo rūmų fasadas“, „Kaunas. Vienybės aikštė“, „Kaunas. Žemės ūkio bankas“, „Kaunas. Teisingumo ministerija“, „Kaunas. Laisvės paminklas“, „Kaunas. Rotušės aikštė“, „Kaunas. Nezinomo kareivio kapas“ ir kiti⁶⁵. Be to, apie 1940 metus apie 17 atvirukų su miesto vaizdais išleido ir Kauno kooperatyvas „Dailė“⁶⁶. Suprantama, buvo išleista ir daugiau atvirukų su Augustino darbais, bet nenurodant autorystės, tad dabar be specialaus tyrimo sunku juos įvardyti. O 1939 m. atgavus sostinę pasirodė atvirukai su vilniškėmis Augustino fotografijomis.

1940 m. prasidėjus sovietinei okupacijai, atsakingasis *Tiesos* redaktorius Genrikas Zimanas, siekdamas įamžinti pirmuosius sovietizacijos žingsnius Lietuvoje, pakvietė Augustiną padirbėti dienraštyje. Rugpjūtį fotografas turėjo užfiksuoti „Stalino saulės“ parvežimo mitingą Vilniuje, panašų mitingą Ukmergėje, sovietinę demonstraciją Kaune, propagandiniais tikslais griauna-mus kelis namus „Brazilkoje“, Kauno Žaliakalnyje, ir kitus sovietinę tematiką atspindinčius vaizdus. Pasibodėjės „sovietinėmis temomis“, neatlaikės redaktoriaus nustatyto darbo tempo, fotografas netrukus perėjo dirbti į žurnalą *Liaudies ūkis*⁶⁷, nors ir šis leidinys turėjo propaguoti sovietinį gyvenimą. Antrojo pasaulinio karo išvakarėse Augustinui teko susidurti ir su NKVD, kurio agentai naktį jo bute ieškojo čia gyvenusio žurnalo *Savaitė* redaktoriaus Obolēno, o vėliau užantspaudavo duris. Gavės redakcijos komandiruotę, fotografas nuplėšė antspaudą, pasiėmė fotoaparata, reikiamus daiktus, tikėtina, ir negatyvus ir išvažiavo į Leliūnus⁶⁸.

Apie Lietuvą pasiekusius karo veiksmus Augustinas sužinojo būdamas téviškėje. Kol 1941 m. birželio 14–18 d. vyko Lietuvos gyventojų masinis trėmimas į Sibirą, jis su draugais slapstėsi Leliūnų miškuose. Miestelį užėmus vokiečiams, vienos gyventojai iš visų pašalių traukė sovietinę atributiką, Stalino, Lenino ir kitų bolševikų vadų portretus ir juos degino, o Augustinas viską fiksavo⁶⁹ ir vėliau paskelbė spaudoje. Valiulio paklaustas, kodėl karo pabaigoje pasitraukės iš Lietuvos, paaškino: „Kai kilo karas, į téviškę atvažiavau, į Leliūnus. Žiūriu, kaimo jaunimas neša iš mokyklos Stalino, Lenino portretus, raudonas vėliavas su kūjais ir pjautuvais, krauna į krūvą ir degina. Tai negi susilaikysi nenufotografavės. Paskui tos mano nuotraukos buvo karo metų lietuviškoje spaudoje. O kai vokiečiai traukėsi, supratau, kad man rusai už tas nuotraukas nedovanos. Sako, po karo vien dėl to ieškojo, kvaršino gimines, esą labai nusikaltęs.“⁷⁰

Karo metais Augustinas dirbo ménraštyje *Policija* (1943–1944), bendradarbiau žurnaluose *Naujoji sodyba* (1942–1944) ir *Savaitė* (1942–1944). Fotografas minėtiems leidiniams padarė nemažai montażų viršeliams, publikavo dar prieš karą sukurtus peizažus ir miestovaizdžius, architektūrą ir įvykius, suprantama, fotografavo ir karo metais.

1944 m. prie Lietuvos priartėjus sovietinei kariuomenei, jis pasiėmė medinių lagaminėlių su negatyvais, sėdo ant dviračio ir išvažiavo į Vakarus. Apie tą kelionę

Savaitė, 1940-01-28, nr. 1

Savaitė, 1940-05-19, nr. 17

⁶⁵ A. Miškinis, K. Morkūnas, *Kauno atvirukai 1918–1940*, p. 85–105.

⁶⁶ Ten pat, p. 106.

⁶⁷ *Liaudies ūkis* – dvisavaitinis žurnalas, leistas 1941 m. vasarą–birželį. Žr. K. Morkūnas, *Liaudies ūkis, Lietuvių archyvas: Bolševizmo metai*, t. 1, Kaunas, 1942, p. 189.

⁶⁸ *Fotografavę Lietuvą: Vytauto Augustino 1936–1947 metų fotografijos: parodos katalogas*, p. 7.

⁶⁹ LNM, ENeg 39369, 39370, 39371.

⁷⁰ S. Valiulis, Sugrįžusi Lietuva, *Aptervalga*, 1996-08-29-09-04.

Naujoji sodyba, 1942-03-20, nr. 3

Naujoji sodyba, 1943-09-30, nr. 9

vėliau pasakojo: „Beveik iki Berlyno juo [dviračiu – S. Ž.] nuvažiavau. Paskui jau traukiniu – iki Vienos. Tada pradėjau kaip čigonas gyventi. Vėliau – pabėgelių lageriai.“⁷¹ Bijodamas per bombardavimus prarasti brangiausią turą – lagaminėlių su negatyvais, susitarė su Švedijos karo atašė, kad negatyvus išvežtų į Stokholmą ir perduotų Austrijoje gyvenančiai lietuvių bendruomenei. Po ilgų klajonių, apie kurias minima šio rašinio pradžioje, negatyvai vėl buvo sugrąžinti autorui.

1945–1949 m. fotografas gyveno prie Hamburgo, Fišbeko, Špakenbergo įkurtose perkeltųjų asmenų stovyklose. Špakenbergo stovykloje kartu su kūnigu Viktoru Dabušiu pertvarkė ūkinį pastatą į bažnyčią ir net nutapė altorinį Švč. Mergelės Marijos paveikslą. Augustino archyve yra negatyvų, kuriuose atskleidžiama savanoriškų tremtiniių, išeivių iš Lietuvos, buitis, vargai ir rūpesčiai, mažytés šventės ir siekis sunkiomis sąlygomis išlaikyti lietuvybę, tautinį samoninguą. Geriausi tų siekių liudininkai – stovyklų koplytstulpiai. Jie, kenčiant nepritekliu, šalant ir badaujant, stokojant lėšų, buvo statomi pirmiausia, kad primintų gimtajį kraštą, žadintų tautinę savimonę ir prarastos tévynės meilę.

1945 m. Berlyne Augustinas įsigijo dar vieną fotoaparatą „Rolleiflex“⁷² ir su juo dokumentavo išeivių gyvenimą stovyklose. Apie fotografavimą perkeltųjų asmenų stovyklose prisiminė: „Jam žinau ten lietuviškų organizacijų atsiradimą, mokyklų steigimą, kultūros renginius. Didelio meno tose nuotraukose jau gal ir nebuvo, bet istorijai fotodokumentai liks.“⁷³ 1946 m. pavyko susigrąžinti dalį negatyvų, kiti liko britų karinės žvalgybos žinioje, dalį patikusių, regis, ir tautiečiai bus pasisavinę. Apie negatyvus ištikusį likimą pasakojo: „Daug žuvo blogose rankose, kas kiek norėjo ēmė, negrąžino 500–600 negatyvų. Po to buvo deponuoti į Londoną, kur dar dalis dingo. Dabar viską sutvarkiau, išploviau ir atidaviau muziejui. Kažkur buvo skelbta⁷⁴, kad būta maždaug 5000 negatyvų, tačiau turėjau tik apie 2500–3000 negatyvų.“⁷⁵

⁷¹ K. Daugėla, Žmogus, parašęs tikrą istoriją, *Republika*, 2012-07-28.

⁷² LNM, IM-1266.

⁷³ K. Daugėla, Žmogus, parašęs tikrą istoriją, *Republika*, 2012-07-28.

⁷⁴ *Lietuvos enciklopedija*, t. 1, Bostonas, 1953, p. 416.

⁷⁵ K. Daugėla, Žmogus, parašęs tikrą istoriją, *Republika*, 2012-07-28.

Sovietinės atributikos deginimas

Leliūnai, 1941 m. birželio 22–23 d.

1949 m. Augustinas iš Hamburgo uosto laivu per Atlantą išplaukė į JAV. Pirmieji gyvenimo Niujorke metai nebuvo lengvi: „Amerikoje supratau, kad iš fotografijos nepragyvensi. Iš pradžia dar žmonėms fotograuodavau: tai vaikų prie Pirmosios Komunijos, tai vestuves ar krikštynas. Bet atsirado daug mėgėjų, visi su fotoaparatais. Visi pradėjo patys fotograuoti. Teko siūti, kitokiais darbais verstis.“⁷⁶ Pravertė dar paauglystėje Leliūnuose išmoktas siuvėjo amatas. Vėliau įsidarbino spalvotosios fotografijos laboratorijoje, didelėje reklaminių fotografijų spausdinimo įmonėje, kur prižiūrėjo, koregavo spalvų balansą. Gyvendamas Amerikoje fotografavo išcivijos lietuvių šventes, susitikimus, parodas, demonstracijas ir įvairius kitus renginius, padarė nemažai spalvotų skaidrių gamtos motyvais.

Augustinas yra sumontavęs ir dvi dideles spalvotas fotopanoramams, kurių sumažintos reprodukcijos dabar saugomos Lietuvos nacionaliniame muziejuje. 1978 m. vasario 16 d. švenčiant 60-ąsias Lietuvos nepriklausomybės metines, Wayne State universitete Detroite (JAV) buvo atidarytas ir pašventintas Lietuvių kambarys. Abi minėtos spalvotos fotopanoramams buvo skirtos būtent šiam kambariui. Viena buvo sumontuota ant pagrindinės, šiaurinės, o kita – ant vakarinės sienos⁷⁷. Fotopanoramams buvo labai didelio formato: nuo grindų iki lubų per visą sieną, apkraštuotos ažuoliniais lietuviškos architektūros rėmais ir išryškinotos dekoratyvinėmis kolonomis.

Fotopanoramose atspindėti svarbiausi Lietuvos istorijos momentai. Pirmosios⁷⁸ (sumontuota iš maždaug 30 atskirų fragmentų) viduryje įkomponuotas 1499 m. pasaulio žemėlapis su Vytauto Didžiojo Lietuva, ant jo – Gediminaičių herbas. Vytis iš Vavelio pilyje Krokuvoje saugomų gobelenų, po žemėlapiu – podiumas su Vilniaus senosios architektūros fragmentais. Žemiau – Šv. Petro ir Povilo bažnyčios portalas, o pačioje apačioje – skulptoriaus Vytauto Kašubos didžiųjų kunigaikščių Kęstučio ir Algirdo bareljefai.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ S. Kaunelienė, Lietuvių kambarys Wayne State universitete, *Aidai*, 1978, nr. 3, p. 130.

⁷⁸ LNM, MP 3693-1.

Berlyne. Iš kairės: Vytautas Alantas, neatpažintas, Vytautas Augustinas, Kazys Obolėnas
1945

Vytautas Augustinas plaukia į Ameriką
1949

Antroji „Rolleiflex“ 6x6 cm kamera
1945

⁷⁹ LNM, Fp 5894.

Kairėje fotopanoramos pusėje, greta žemėlapio – Šv. Kazimiero bažnyčios kupolas, vainikuotas karūna, po juo – naujojo Vilniaus operos ir baleto teatro rūmai, kairiau – Trakų pilis ir Vilniaus gynybinės sienos Subačiaus vartai. Viršuje – Mikalojaus Konstantino Čiurlionio „Auka“, apačioje – 1410 ir 1812 m. Lietuvos kariuomenės kariai, šalia – Jano Matejkos paveikslas „Žalgirio mūšis“.

Dešinėje pusėje, pačiame viršuje – Čiurlionio „Preliudas (Vyčio preliudas)“, po juo, dešiniajame kampe – XVI a. Gedimino pilies bokštas, žemiau, šalia žemėlapio – gotikinė Šv. Onos bažnyčia, greta jos – Vilniaus katedra, dešiniau – Lietuvos valdovų rūmai. Priešais rūmus – Kašubos skulptūra „Mindaugas“, šalia – Matejkos tapyti Jogailos, Žygimanto Augusto ir Barboros Radvilaitės portretai, o kairiau – Vinco Grybo sukurtas Vytauto Didžiojo paminklas Kaune.

Antrosios, mažesnės, trijų dalių fotopanoramos⁷⁹ (sumontuota iš maždaug 20 atskirų fragmentų) kairėje pusėje matomi Vytauto Didžiojo muziejaus rūmai ir bokštas, o tarp jų – Laisvės paminklas, prikyje – Lietuvos jaunimas tautiniais drabužiais, kairiajame apatiniaime kampe – baroko architektūros fragmentas ir jo medalione įmontuota sidabrinė 10 litų moneta su valstybės herbu Vyčiu. Vidurinėje fotopanoramos dalyje, viršuje – Čiurlionio paveikslas „Lietuviškos kapinaitės“ fone įkomponuota Juozo Zikaro skulptūra „Laisvė“, apačioje – gelių padėjimo ceremonija prie Nežinomo kareivio kapo. Dešinėje pusėje – Vilniaus

Fotopanorama Lietuvių kambarje Wayne State universitete

Detroitas, 1978

universiteto Didžiojo (P. Skargos) kiemo vaizdas su Šv. Jono bažnyčia ir varpine, prikyje, kairėje – universiteto steigėjas karalius Steponas Batoras, šalia toga apsivilkės rektorius ir aną laiką studentai, dešiniajame apatiniaime kampe – baroko architektūros fragmentas ir jo medalione įmontuotas 1781 m. universiteto herbas. Šioje fotopanoromoje daugiausia panaudoti Augustino kauniškių fotografijų fragmentai.

Galima drąsiai teigti, kad tokio dydžio spalvotų montażinių fotopanoramų Lietuvos fotografijoje iki to laiko nebuvo, o nespalvotos montażinės fotografijos (1,20×1,20 m), kurių vienas iš autorių taip pat Augustinas, jau buvo panaudotos 1939 m. Niujorko pasaulinės parodos Lietuvos paviljone⁸⁰. Todėl Augustinas laikytinas spalvotų montażinių ypač didelio formato fotopanoramų mūsų fotografijoje pradininku.

Detroito universiteto Lietuvių kambario fotopanoromas Augustinas galėjo sukurti dviem būdais: aplikacijos ir įspausdinimo. Ištyrus Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomas minėtų panoramų dokumentines fotografijas, galima teigti, kad jos sukurtos abiem būdais ant mažesnio formato spalvoto fotopopieriaus, po to retušavus reprodukuotos. Vėliau iš turimo spalvoto negatyvo spaustuvėje ant spaustuvinio popieriaus buvo atspausdinti spalvoti fototapetai, kurie ir galėjo būti suklijuoti ant paruošto pagrindo. Tokia technologija buvo panaudota todėl, kad ant spalvoto fotopopieriaus atspausdintos panoramos ryškioje šviesoje išblukdavo per keliolika mėnesių, o iš fototapetų suklijuotos išlaikydavo pirmines spalvas net keliolika metų. Manytume, kad tik mūsų dienomis, sukūrus naujas fototechnologijas, atsirado galimybė nesunkiai sumontuoti panašias fotopanoramas.

Septintajame dešimtmetyje Augustinas buvo susidomėjęs ir abstrakcija fotografija – fotografavo kelmus, akmenis, smėlį, pakrantės uolas, po to fotolabatorijoje, pasitelkės įvairias technikas, sukurdavo pozityvus, kurie priminė seną grafiką ar senus audinius⁸¹.

Vytautas Augustinas (dešinėje) įrengia Lietuvių kambarį Wayne State universitete

Detroitas, 1978

⁸⁰ LNM, ENeg 38187, 38371.

⁸¹ P. Jurkus, Vytauto Augustino fotografijos menas, *Laičiai lietuviams*, vol. 19, Chicago, 1968, p. 397.

Fotopanorama Lietuvių kambaryje Wayne State universitete

Detroitas, 1978

Galima paminėti ir dar vieną Augustino kūrybos kryptį – portretus. Tarp fotografo autorinių originalių fotografijų albumų yra nesunumeruotas albumas *Veidai ir grupės*⁸², kuriame suklijuotos 48 fotografijos. Tai daugiausia stambiaplanių kultūros ir meno žmonių portretai. Klasikinio stiliaus portretai, atitinkantys prieškario portretinės fotografijos tradicijas ir stilistiką, regis, bus padaryti spaudos leidinių užsakymu.

Išsivežtos nuotraukos ilgus metus buvo publikuojamos išeivijos laikraščiuose, žurnaluose, knygose ir enciklopedijose. Didelis pluoštas fotografijų atspaustintas *Lietuvių enciklopedijoje* (1953–1966), Broniaus Kvilklio keturių tomų enciklopediniame žinyne *Mūsų Lietuva* (1964–1968), kuris 1989 m. perleistas ir Lietuvoje. Nemažą Augustino prieškario Lietuvos fotografinių vaizdų pluoštą randame ir periodinės spaudos leidiniuose. 1945–1947 m. Miunchene (Vokietija) leistame žurnale *Aidai* atspaustintos trys jo fotografijos: „Kauno senamiestis“, „Vytauto Didžiojo muziejus Kaune“⁸³ ir „Lietuviško baleto „Sužadėtinė“ III paveikslas Kauno valstybės teatre“⁸⁴. Daug jo fotografijų buvo publikuota ir 1946–1949 m. Augsburge (Vokietija) leistuose *Žiburiuose*⁸⁵. 1950–1991 m. Brukline (JAV) įjusuose *Aiduose* taip pat skelbtos Augustino prieškarinės fotografijos, spaustintos recenzijos apie jo kūrybą: Pauliaus Jurkaus „Lietuva nuotraukose“ (1952), „Vytauto Augustino foto menas“ (1955), „Vytauto Augustino „Lietuvos“ vaizdų albumas“ (1956) ir kt.⁸⁶

Augustinas išeivijoje išleido ir du autorinius fotografijų albumus su prieškario Lietuvos vaizdais: *Our Country Lithuania (Tėvynė Lietuva, 1951)*⁸⁷ ir *Lithuania (Lietuva, 1955)*⁸⁸. Be to, jo nuotraukos panaudotos apipavidalinant dar dvi knygas: *Antanina Dambrauskaitė. Operos dainininkės meno kelias*⁸⁹ (1948) ir Vytės Nemunėlio eileraščių rinkinį *Po tévynės dangum*⁹⁰ (1952). Fotoalbumo *Tėvynė Lietuva* ižangoje autorius rašo: „Užsimerk ir susikaupk valandėlę, ir vėl regesi viską, ką esi palikęs. Prieš akis praplauks dainių apdainuotos upės ir upelės, o su

⁸² LNM, GRD 73845.

⁸³ *Aidai*, 1945, nr. 7, p. 4.

⁸⁴ *Aidai*, 1945, nr. 9, p. 10.

⁸⁵ *Žurnalistikos enciklopédija*, Vilnius, 1997, p. 582.

⁸⁶ *Aidai* išeivijos žurnalo (1944–1991) bibliografinė redakcija, sud. B. Poškutė, Vilnius, 1996, p. 289–290.

⁸⁷ V. Augustinas, *Our Country Lithuania*, New York, 1951.

⁸⁸ V. Augustinas, *Lietuva – Lithuania*, Brooklyn, 1955.

⁸⁹ Antanina Dambrauskaitė. *Operos dainininkės meno kelias*, Miunchenas, 1948.

⁹⁰ Vytė Nemunėlis, *Po tévynės dangum*, New York, 1952.

Pajūrio uolos
1960–1967

Išraiškos šokio menininkė Jonė Kviečinskaitė
1960–1967

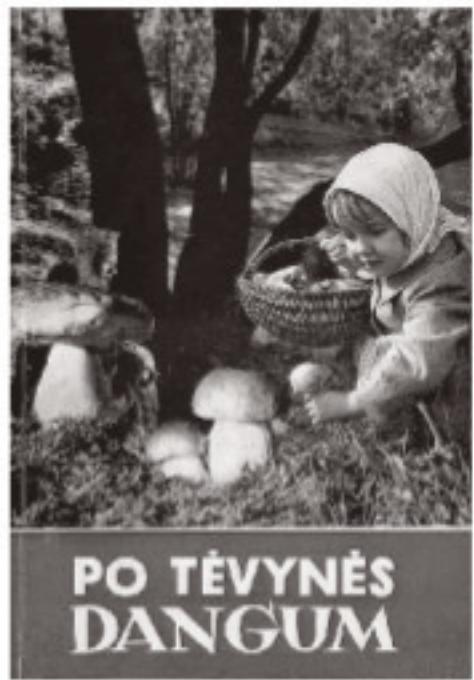
jomis praplauks ir Tavo gražiausios gyvenimo dienos, praleistos tipiškoje aukštaičių, žemaičių, dzūkų ar suvalkiečių sodyboje. Vėl regėsi skaidrius ezerus, kurių aukštus krantus puošia juodalksninių, beržų ir žilvičių vainikai. Yra žmonių, kurie ir šiandien tebenešioja prie krūtinės gimtosios žemės trupinėlių. Ši knyga dvasiskai tebūnie tiek pat vertinga, kiek tasai žemės trupinėlis ar šilainė. Teprimena ji gyvąjį Lietuvą, į kurią taip dažnai plaukia mūsų mintys...⁹¹

Per visą sovietmetį net iki pirmųjų Sajūdžio akcijų apie Augustino fotografinį palikimą Lietuvoje žinojo tik vienas kitas fotografijos istorija besidominantis tyrinėtojas. Pirmasis susitikimas su jo kūryba įvyko tik 1989 m. lapkričio 14 d., kai Vilniaus dailės parodų rūmuose buvo atidaryta neįprasta fotografijų paroda, skirta fotografijos išradimo 150 metų sukakčiai paminėti: pirmą kartą vienoje ekspozicijoje susitiko lietuvių išeivai ir Lietuvos fotomenininkų sąjungos nariai. Parodoje 46 išeivijos fotografai, tarp jų ir Augustinas, rodė savo prieškario metų darbus. Buvo išleistas katalogas, kuriame įdėta Augustino fotografia „Videniškiai“ (1942). Vėliau paroda buvo eksponuota Šiaulių fotografijos muziejuje, Marijampolės, Kauno ir kitose galerijose⁹². Pirmoji individuali Augustino fotografijų paroda „Fotografavau Lietuvą“ buvo atidaryta Lietuvos nacionaliniame muziejuje 1997 m. liepos 24 dieną. Ta proga pasirodė ir išsamesnis katalogas, kuriame pateiktos 136 fotografijos bei asmeninių nuotraukų ir daiktų sąrašas⁹³. Taip pat eksponuotos ir muziejuje saugomos įvairių leidėjų išleistos atvirukų serijos: „Lietuvos vaizdai“ (23), „Vilniaus vaizdai“ (17), „Kauno vaizdai“ (12). 1997 m. Lietuvos fotomenininkų sąjunga už didelius nuopelnus

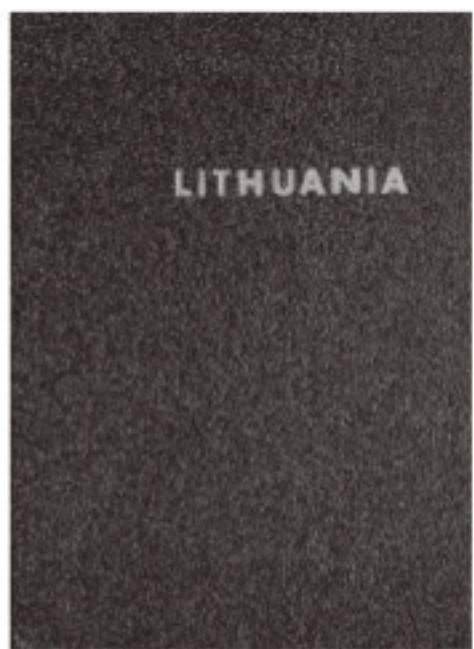
⁹¹ V. Augustinas, *Our Country Lithuania*, p. 5.

⁹² *Lietuvos išeivijų fotografijos paroda*, katalogas, Vilnius, 1990.

⁹³ *Fotografavau Lietuvą: Vytauto Augustino 1936–1947 metų fotografijos parodos katalogas*, Vilnius, 1997.

Vyta Nemunėlis, *Po tévynés dangum*, 1952

Lithuania (Lietuva), 1955

Lietuvos fotografijai Augustinui suteikė Garbės nario vardą. Tais pačiais metais fotografas buvo apdovanotas ir Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Vienas iškiliausių prieškario Lietuvos fotografių savo gyvenimo kelią baigė 1999 m. spalio 22 d. Vilniuje, palaidotas Saltoniškių kapinėse. 2012 m. birželio 21 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje buvo atidaryta fotografijų paroda „Tévynė Lietuva“, skirta fotografo 100-osioms gimimo metinėms.

Tik į mūsų šalį sugrįžus Augustino fotografijų archyvui, atsirado galimybė jo užfiksuočius prieškario Lietuvos valstybės vaizdus, įvykius, žmones, architektūrą skelbti knygose, fotoalbumuose, rengti parodas. Iki to laiko tik Virgilijaus Juodakio parengtoje *Lietuvos fotografijos istorijoje: 1854–1940*⁹⁴, regis, pirmą kartą pokario Lietuvoje išsamiau rašyta apie Augustiną ir pateiktos kelios jo fotografijos. Vėliau, jau naudojantis į Lietuvą sugrįžusiu archyvu, Lietuvos fotomenininkų sajungos leidžiamame metraštyje *Lietuvos fotografija: vakar ir šiandien '99*⁹⁵ buvo išspausdintas penkiomis fotografijomis iliustruotas straipsnis „Vytauto Augustino sugrįžimas“. Fotoalbume *Lietuvos fotografija iki XXI a.*⁹⁶ idėtos dvi Augustino nuotraukos: „Kryžių kalnas“ ir „Misionierių vienuolynas ir bažnyčia nuo Užupio. Vilnius“. *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* skelbiama Augustino biografija ir fotografija „Kryžių kalnas“⁹⁷. Straipsnis apie Augustiną publikuojamas ir *Žurnalistikos enciklopedijoje*⁹⁸, o XX a. *Lietuvos fotografijos antologijoje* pristatoma Augustino biografija ir septynios fotografijos⁹⁹.

Augustino palikimą sudaro ne tik negatyvai ar asmeniniai daiktai, bet ir 28 teminiai originalių fotografijų albumai (23 albumai sunumeruoti ir 5 be numerio), kuriuose suklijuota per 950 fotografijų. Tikėtina, kad visas fotografijas bus atspausdinės ir sukadrauves pats autorius. Tai labai vertinga informacija, nes dalies albumuose suklijuotų fotografijų negatyvai yra dingę, be to, svarbu žinoti, kaip autorius pateikia išbaigtą pozityvą: kadravimas, bendras fotografijos tonalumas, atskirų vietų pašviesinimai ar patamsinimai spausdinant ir pan. Rengiant šį leidinį šia informacija ir naudotasi, nes ankstesniame kataloge ir parodose beveik visos fotografijos, remiantis negatyvo 6×6 cm formatu, buvo pateikiamas kvadratinės. Ištyrus ir spaudoje publikuotas Augustino fotografijas, dar kiek patikslintas kadravimas. Vis dėlto spaudoje skelbtų fotografijų kadravimu dėl nuotraukos ir teksto santykio bei maketo specifikos visiškai pasitikėti negalima.

Visos Augustino prieškario fotografijos realistiškos, nors pasitaiko ir modernesnių ar piktorializmo estetikos paveiktų darbų. Jis stengėsi sukurti harmoningas, pirmapradę idėją atspindinčias nuotraukas. Visoje Augustino kūryboje vyrauja labai paprastai nufotograuoti siuzetai, nesvarbu, kas tai būtų: ar gražus gimtojo krašto vaizdas, ar jaunos, modernios valstybės kūrėjas – virš kasdienybės pakylėtas paprastas žmogus. Kaip ir kitų to meto fotomėgėjų darbams, jo fotografijoms būdingos nesudėtingos kompozicijos, vykusiai parinkti fotografavimo taškai ir rakursai, dramatizmas, nostalgiskos, lyriškos siuzeto traktuotės, išraiškingas šviesokaitos balansas.

Augustinas buvo aktyvus besikuriančios Lietuvos fotografas. Į fotografiją jis atėjo iš nedidelio Aukštaitijos miestelio, kur dar piemenavimo laikais susiformavo jo šviesos ir gamtos grožio suvokimas, susilydęs su įgimta apšvietimo ir plastinių

⁹⁴ V. Juodakis, *Lietuvos fotografijos istorija: 1854–1940*, Vilnius, 1995.

⁹⁵ S. Žvirgždas, Vytauto Augustino sugrįžimas, *Lietuvos fotografija: vakar ir šiandien '99*, Vilnius, 1999, p. 11–14.

⁹⁶ *Lietuvos fotografija iki XXI a.*, sud. S. Žvirgždas, Vilnius, 2002, p. 133–134.

⁹⁷ S. Žvirgždas, Augustinas Vytautas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 2, Vilnius, 2002, p. 210.

⁹⁸ *Žurnalistikos enciklopedija*, Vilnius, 1997, p. 40.

⁹⁹ XX a. *Lietuvos fotografijos antologija*, t. 1, Vilnius, 2011, p. 40–47.

Vytauto Augustino fotografijų paroda „Fotografavau Lietuvą“ Lietuvos nacionaliniame muziejuje.

Iš kairės: Stanislovas Žvirgždas, Birutė Kulnytė, Vytautas Augustinas

Vilnius, 1997 m. liepos 24 d. Fot. V. Jasinevičius

formų pajauta. Gal todėl jo kūryboje svarbiausią vietą užima gamtovaizdžiai, o apsigyvenus Kaune – ir miestovaizdžiai. Fotografas teigė: „Visur matau grožį. Piešti gerai išeidavo, svajojau apie meno mokyklą, o nukrypau į fotografiją. Svarbiausia – matyti. Jei nematai – nenufotografuosi.“¹⁰⁰

Augustiną galima laikyti vienu iškiliausiu po žvairių negandų, karų, nelaisvės ir praradimų metų atsikuriančios valstybės žvaizdintojų. Jis – greta Buračo, Daugėlos, Naruševičiaus, Kolupailos ir kitų – viena kertinių kultūros kolonų, kurios sovietinės okupacijos metais Lietuvoje ir išeivijoje padėjo išsaugoti per trumpą laisvės laikotarpį sukurtą nepriklausomo krašto, besikuriančios modernios šalies žvaizdą.

Be Kauno ir Vilniaus miestovaizdžių, didžiausią Augustino palikimo dalį sudaro Lietuvos kraštovaizdžiai. Jo peizažinės fotografijos – nostalgiskai lyriškas Lietuvos vaizdas: koplytstulpis ar palinkęs kryžius prie kelio, senos kapinaitės, vėjo malūnas, vieniša paežerės sodyba, laukų rėžiai ir begalinis, debesų tumulais užklotas dangus. Dar medinė kaimo bažnytėlė, ant aukšto upės kranto pasviręs vienišas berželis svyruonėlis, sieliai ir mūsų upių tėvas Nemunas. Kitur – senovės kovų liudininkai piliakalniai ar pilį griuvėsiai, vandens ir smėlio karalija Neringa, briedžiai ir žvejų valtys kurėnai. Gal todėl šios fotografijos išeivijoje turėjo tokį didelį pasisekimą, kad buvo išleisti du Augustino autorinių fotografijų albumai, ilgus metus žadinę patriotizmą, meilę prarastai tėvynei, sugrįžimo į gimtąjį kraštą viltį.

Kaip tarpukario Kauno modernios architektūros fotografas, jis – nepraleikiamas. Augustinui teko padirbėti ir spaudos fotokorespondentu, kur jis taip

Lagaminėlis, kuriame Vytautas Augustinas 1944 m. išvežė iš Lietuvos negatyvus

¹⁰⁰ S. Valiulis, Sugrįžus i Lietuvą, *Apsvalga*, 1996-08-29-09-04.

Vytautas Augustinas po personalinės fotografijų parodos „Fotografavau Lietuvą“ atidarymo
Vilnius, 1997 m. liepos 24 d. Fot. V. Jasinevičius

pat pasižymėjo skvarbiu žvilgsniu ir greita reakcija, puikiu kadro struktūros, kompozicijos, dinamikos įvaldymu. Visose Augustino meninėse fotografijose be galio daug šviesos ir šešelių žaismo, jis gerai jaučia kadro ritmą, sugeba sukurti reikiama nuotaiką. Ir fotograuodamas architektūrą jis stengési atskleisti ritmišką statinio linijų grožį, jo modernias formas, puošybos elementus. Pradėjės fotograuoti dar būdamas paauglys, savo nuotraukose užfiksavo daug Lietuvos gamtos, miestų ir kaimų vaizdų, kariškių gyvenimo ir visuomeninių organizacijų veiklos momentų, Lietuvos kariuomenės žygį į Vilnių 1939 m., sovietinės ir vokiečių okupacijos laikų įvykius, lietuvių karo pabėgelių vargus. Iš išraiškingų fotografijų, kuriose jamžinti šokantys, žygiuojančios, entuziazmo kupini visų krašte gyvenančių tautybių žmonės, Augustinui pavyko sudėstyti įtaigų besikuriančios modernios valstybės paveikslą. Gal vien vadovaudamas meile gimtajam kraštui, pareigos jausmo skatinamas, jis objektyvu rašė mūsų šalies istoriją, formavo šviesų Lietuvos vaizdinį. Nors pats jis kulkiai prisipažino: „Fotografavau Lietuvą...“, tačiau iš visų jo nuotraukų trykšta nepaprastas grožis, atsiradęs dėl ypatingo matymo, šviesos ir kompozicijos pajautimo. Augustinas gerai suvokė, ką reikia fotograuoti, ir žinojo, kokią žinią vaizdu nori palikti ateities kartoms: jeigu Lietuva – tai tik graži, jeigu lietuvaite – tai tik tautiniai drabužiai. Visi jo į tėvynę sugrižę negatyvai, autoriniai teminiai originalių fotografijų albumai, kai kurie daiktai dabar saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę pagaliau pasibaigė ir fotografo išeivio gyvenimas svetur, pasibaigė ir medinio lagaminėlio su negatyvais klajonės.

Kaunas

1-2 Kauno panorama nuo Linksmakalnio
Apie 1938

3-4 Kauno panorama žiemą
Apie 1938

5–6 Rytas Kaune
Apie 1935

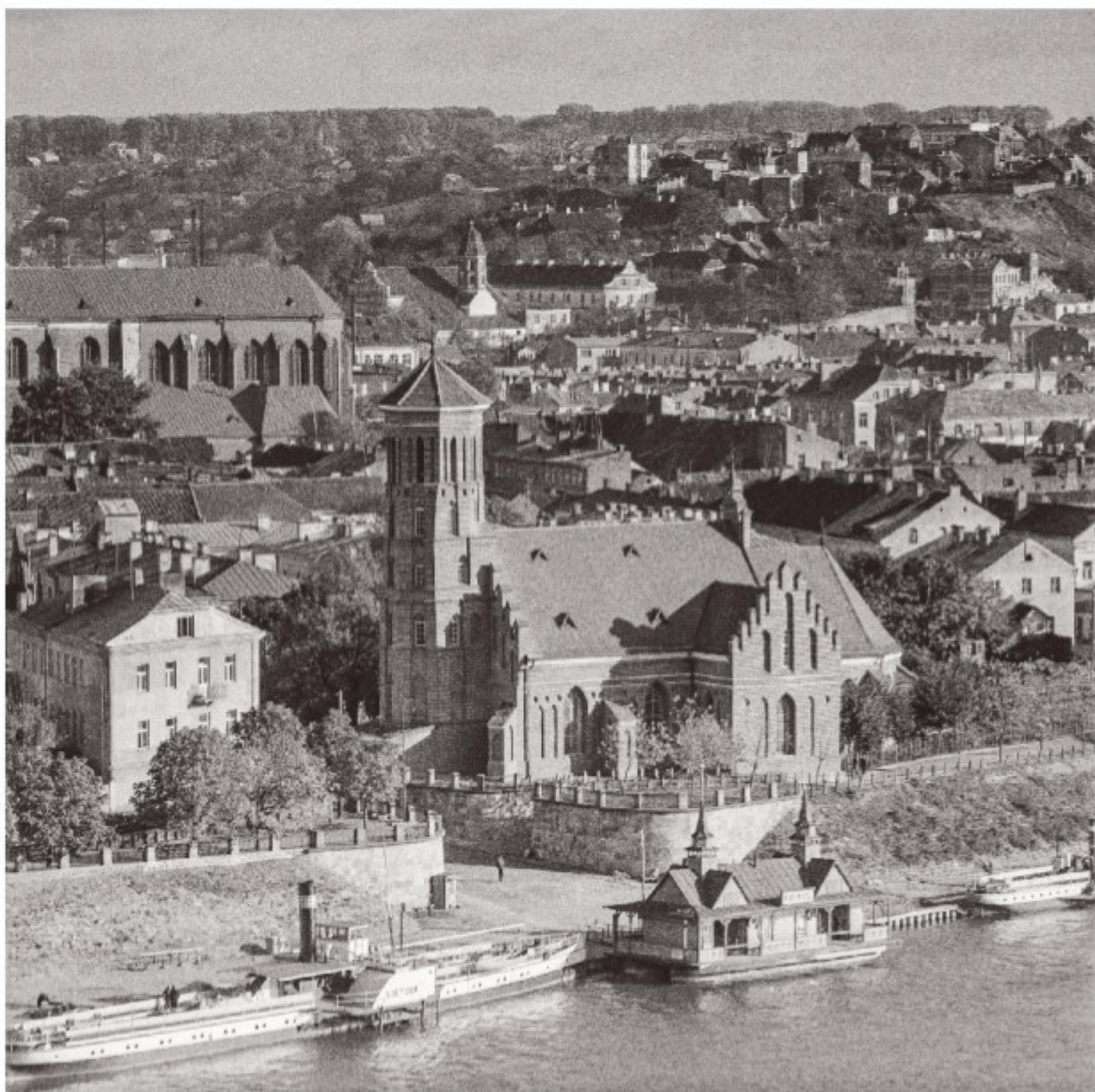

7-8 Kauno panorama nuo Linksmakalnio
Apie 1939

9–10 Kauno panorama nuo Aleksoto
Apie 1938

11 Vytauto bažnyčia

Apie 1935